

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai apžvalga

2020 m. Nr. 2

APKLAUSOS TIKSLAI, SUDARYMO METODAI IR PRINCIPAI

Lietuvos bankas, siekdamas įvertinti Lietuvos finansų įstaigų požiūrį į galimus iššūkius tvariai finansų sistemos raidai, du kartus per metus atlieka apklausą dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai. Bankai, draudimo ir lizingo bendrovės, kredito unijos, investicijų valdymo įmonės ir kitos finansų įstaigos įvertina svarbiausių rizikų Lietuvos finansų sistemai šaltinius, nepalankių įvykių pasireiškimo tikimybę ir galimą jų poveikį šalies finansų sistemai per artimiausius 6 mėn.

Šioje apklausoje dalyvavo 60 respondentų, iš jų – 14 Lietuvoje veikiančių bankų ir užsienio bankų skyrių, 12 draudimo bendrovių, 11 kredito unijų ir 23 kitos finansų įstaigos (lizingo bendrovės, finansų maklerio įmonės, valdymo įmonės). Į apklausos klausimus atsakė vadovaujamas pareigas einantys finansų įstaigų atstovai. Apibendrinant nuomones ir skaičiuojant vieną ar kitą atsakymo variantą pasirinkusių finansų įstaigų dalį, visų įstaigų atsakymai buvo traktuojami vienodai, nepaisant įstaigos užimamos rinkos dalies. Respondentai galėjo pasirinkti, į kuriuos klausimus atsakyti.

APKLAUSOS REZULTATŲ APŽVALGA

Apklaustų finansų įstaigų manymu, 2020 m. pabaigoje pagrindinės rizikos Lietuvos finansų sistemai buvo susijusios su besitęsiančios COVID-19 pandemijos ekonominiais padariniais¹:

prastėjanti įmonių² ir namų ūkių finansinė būklė bei blogėjanti ekonomikos padėtis prekybos partnerių šalyse ir dėl to krintantis Lietuvos eksportas (žr. 1 lentelę). Prėjusį pusmetį grėsmingiausia laikytos eksporto kritimo rizikos vertinimas šiek tiek nublanko prieš ne finansų įmonių finansinės padėties pablogėjimo riziką ir galimą bankrotų bangą baigus teikti valstybės paramą dėl COVID-19 nukentėjusiam verslui (žr. 2 lentelę). Netvarios nekilnojamojo turto ar kredito rinkos raidos rizikos tęsiantis pandemijai išlieka antrame plane.

Įmonių ir namų ūkių finansinės būklės pablogėjimo bei įmonių masinio bankroto svarbą Lietuvos finansų sistemai labiausiai pabrėžė kredito unijos (žr. 1 pav.). Kredito unijų ir bankų vertinimu, šios svarbiausios rizikos buvo aukščiausio lygio nuo 2016 m³. Į akis krinta žemas kredito unijų ir draudimo įmonių netvarios kredito raidos ir disbalansų kredito rinkoje vertinimas (K rizika antroje lentelėje) bei, visų finansų įstaigų vertinimu, istoriškai žema netvarios NT kainų raidos rizika (J rizika).

Respondentų manymu, galimybės mažinti įvadytų rizikų poveikį Lietuvos finansų sistemai dažniausiai yra vidutinės arba mažesnės nei vidutinės (žr. 1 lentelę). Nepalankiausiai vertinamos galimybės mažinti Europos valstybių skolų tvarumo pablogėjimo ir staigaus rizikos priedų padidėjimo pasaulio finansų rinkose ir to padarinių Lietuvos finansų sistemai rizikos poveikį. Geriausiai įvertintos galimybės mažinti kibernetinių nusikaltimų ir kredito rinkos disbalansų rizikos poveikį. Nors galimybės mažinti kibernetinių nusikaltimų poveikį vertinamos gerai, paskutinį pusmetį daugėjo finansų įstaigų, patiriančių kibernetinių atakų (žr. 3 pav.). Nors nei viena apklausoje dalyvavusi finansų įstaiga nepatyrė finansinių nuostolių dėl kibernetinių atakų, aštuonios įstaigos patvirtino pastebėjusios gerokai išaugus kibernetinių atakų skaičių karantino laikotarpiu⁴.

Pusė apklaustųjų teigė, kad tikimybė, jog artimiausiu metu įvyks didelį neigiamą poveikį Lietuvos finansų sistemai turintis įvykis, per pusmetį nepasikeitė, o daugiau kaip trečdalis (41 %) manė, jog didelį neigiamą poveikį Lietuvos finansų sistemai turinčio įvykio tikimybė išaugo (žr. 2 pav.).

Penkios finansų įstaigos teigė, kad didelį poveikį turinčio įvykio tikimybė sumažėjo. Šių įstaigų nuomone, didžiausias sukrėtimas Lietuvos finansų sistemai buvo tebesitęsianti COVID-19 pandemija, kurios padariniai dar nėra iki galo aiškūs, tačiau naujo, su pandemija nesusijusio didelį poveikį turinčio įvykio per ateinančius 6 mėn. jos nesitiki. Kitos įstaigos, paklaustos apie įvykį, kuris, tikėtina, galėtų labiausiai neigiamai paveikti Lietuvos finansų sistemą per artimiausius 6 mėn., dažniausiai įvardijo masinių įmonių bankrotų riziką (35 % respondentų), namų ūkių finansinės būklės blogėjimą, dėl to mažėjantį Lietuvos finansų įstaigų pelningumą ir didėjantį valstybės biudžeto deficitą bei augančią skolą.

2020 m. antrąjį pusmetį finansų įstaigų norimos prisiimti rizikos lygis šiek tiek padidėjo (žr. 4 pav.), nors teigiančiųjų, kad norimos prisiimti rizikos lygis yra aukštas, nebuvo. Visos apklausoje dalyvavusios finansų įstaigų mano, kad jų norimos prisiimti rizikos lygis yra mažesnis nei kitų finansų įstaigų (žr. 5 pav.). Net keturi penktadaliai (77 %) finansų įstaigų teigia, kad jų polinkis rizikuoti per ateinantį pusmetį nesikeis. Maždaug tiek pat (74 %) mano, kad nesikeis ir kitų Lietuvos finansų įstaigų polinkis rizikuoti. Pastarieji rodikliai išliko gana panašūs, palyginti su praėjusiu pusmečiu.

Į apklausą atsakiusios finansų įstaigos didžiausią įmonių bankroto riziką mato viešbučių ir maitinimo sektoriuje (žr. 6 pav.). Kaip itin rizikingi taip pat įvertinti transporto ir meninės veiklos sektoriai,

¹ Karantino tęsimą ir (ar) griežtinimą siekiant suvaldyti COVID-19 plitimą, kaip patį didžiausią poveikį Lietuvos ekonomikai per ateinančius 6 mėn. galintį turėti veiksnį, nurodė pusė atsakiusiųjų į apklausos klausimus.

² Ne finansų įmonių finansinės būklės pablogėjimo rizikos svarba šiuo metu yra vertinama aukščiausiai per visą apklausos vykdymo laikotarpį.

³ Remiantis Lietuvos banko rizikų Lietuvos finansų sistemai apklausų rezultatais. Ankstesnėse apklausose nebuvo renkama informacija apie respondento finansinės įstaigos tipą.

⁴ Keletas finansų įstaigų apklausoje minėjo, kad kibernetinės atakos karantino laikotarpiu tapo kasdieniu reiškiniu ir dėl šios priežasties išaugo jų investicijos į naudojamų elektroninių sistemų saugumo užtikrinimą.

nors bankroto rizika transporto sektoriuje, respondentų vertinimu, sumažėjo, palyginti su šių metų pirmuoju pusmečiu. Žemės ūkio bei informacijos ir ryšių sektoriuose veikiančių įmonių, į apklausos klausimus atsakiusių finansų įstaigų manymu, bankroto rizikos lygis išlieka neaukštas. Palyginti su praėjusiu pusmečiu, finansų įstaigų manymu, bankrotų rizika šiek tiek padidėjo administravimo sektoriuje, o statybos, NT operacijų bei gamybos sektoriuose šiek tiek sumažėjo.

Visos į apklausą atsakiusios finansų įstaigos pajuto COVID-19 pandemijos poveikį (žr. 7 pav.).

COVID-19 pandemijos metu sumažėjo 23-jų į apklausą atsakiusių finansų įstaigų pelningumas. Nemaža dalis (33 %) respondentų teigia dėl COVID-19 pandemijos turėję peržiūrėti įstaigos strateginius tikslus. Penktadalį (22 %) finansų įstaigų teigia pajutusios išaugusį vėlavimų vykdyti įsipareigojimus laiku skaičių. O aštuonios finansų įstaigos teigia, kad pandemijos laikotarpiu jų pelningumas išaugo.

Dauguma finansų įstaigų tikisi didesnių nuostolių ateityje dėl išaugusio įmonių nemokumo (žr. 8

pav.). Daugiau kaip trečdalis (40 %) finansų įstaigų prognozuoja padidėjusius nuostolius dėl įmonių nemokumo per ateinančius 12 mėn. Maždaug tiek pat įstaigų (38 %) tikisi didesnių nuostolių, tačiau nedrįsta prognozuoti laikotarpio, kada jų bus patirta.

PAGRINDINĖS LENTELĖS IR PAVEIKSLAI

1 lentelė. Rizikų šalies finansų sistemai vertinimas 2020 m. II pusmetį (visos apklaustos finansų įstaigos)

Rizikos	Svarba	Tikimybė	Galimas poveikis	Rizikos mažinimo sudėtingumas
Įmonių finansinės būklės pablogėjimas	3,6	3,7	3,4	3,5
Masinių įmonių bankrotų rizika	3,5	3,7	3,3	3,6
Namų ūkių finansinės būklės pablogėjimas	3,3	3,3	3,3	3,7
Lietuvos eksporto kritimas dėl pagrindinių prekybos partnerių ekonomikos augimo tempo sulėtėjimo	3,2	3,3	3,1	3,7
Kibernetinių nusikaltimų rizika	2,8	2,8	2,9	2,9
Staigus rizikos priedų padidėjimas pasaulio finansų rinkose	2,8	2,8	2,8	4,1
Europos valstybių skolų tvarumo pablogėjimas ir galimas poveikis Lietuvos finansų sistemai	2,8	2,7	2,9	4,1
Lietuvos finansų įstaigų pelningumo susitraukimas ilgai tebesilaikančių mažų palūkanų normų aplinkoje	2,6	2,7	2,5	3,8
Lietuvos valstybės skolos tvarumo pablogėjimas ir galimas poveikis Lietuvos finansų sistemai	2,6	2,3	2,9	4,0
Netvari nekilnojamojo turto kainų raida ar disbalansai nekilnojamojo turto rinkoje	2,5	2,1	2,8	3,3
Netvari kredito raida ar disbalansai kredito rinkoje	2,3	2,0	2,8	2,9
Disbalansai Skandinavijos šalyse ir galimas poveikis Lietuvos finansų sistemai	2,3	2,0	2,7	3,9
Europos bankinio sektoriaus problemos ir galimas jų poveikis Lietuvos finansų sistemai	2,3	2,0	2,5	4,0
Geopolitinė įtampa ir jos pasekmės Lietuvos finansų sistemai	2,2	2,2	2,4	4,0

Pastabos: rizikos surikiuotos pagal svarbos vertinimą. Rizikos svarba vertinama kaip tikimybės ir galimo poveikio įverčių geometrinis vidurkis. Rizikų svarbos, tikimybės ir galimo poveikio lygio vertinimas: 1 – mažas, 2 – mažesnis negu vidutinis, 3 – vidutinis, 4 – didesnis negu vidutinis, 5 – didelis. Galimybės mažinti rizikos poveikį: 1 – didelės, 2 – didesnės negu vidutinės, 3 – vidutinės, 4 – mažesnės negu vidutinės, 5 – mažos. Rizikos sugrupuotos pagal svarbą. Rizikų svarbos, tikimybės ir galimo poveikio lygis bei galimybės mažinti sudėtingumas žymimas šiomis spalvomis:

■ mažas ■ vidutinis ■ didelis

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2 lentelė. Rizikų svarbos finansų sistemai kaita (visos apklaustos finansų įstaigos)

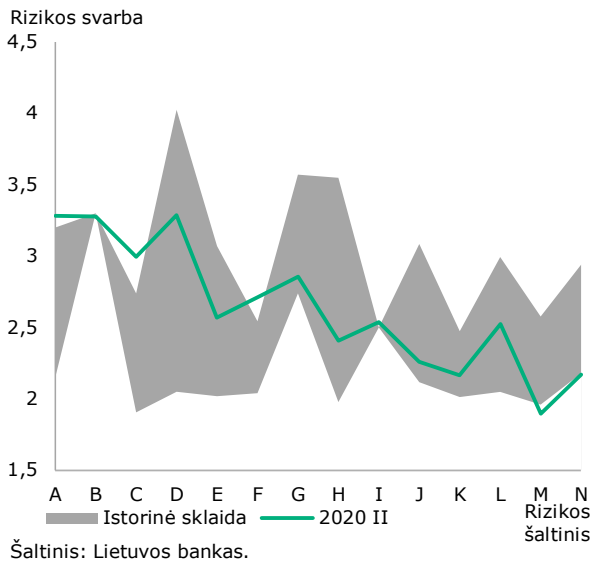
Nurodytos rizikos	2017 m.		2018 m.		2019 m.		2020 m.	
	I	II	I	II	I	II	I	II
A. Ne finansų įmonių finansinės būklės pablogėjimas	2,2	2,6	2,4	2,3	2,5	2,6	3,4	3,6
B. Masinių įmonių bankrotų rizika								3,5
C. Namų ūkių finansinės būklės pablogėjimas	2,2	2,3	2,3	2,2	2,4	2,4	3,2	3,3
D. Lietuvos eksporto kritimas dėl pagrindinių prekybos partnerių ekonomikos augimo tempo sulėtėjimo	2,3	2,5	2,5	2,5	2,6	2,7	3,7	3,2
E. Staigus rizikos priedų padidėjimas pasaulio finansų rinkose	2,8	2,7	2,7	3	2,7	2,8	3,2	2,8
F. Europos valstybių skolų tvarumo pablogėjimas ir galimas poveikis Lietuvos finansų sistemai	2,4	2,3	2,3	2,7	2,3	2,4	3	2,8
G. Kibernetinių nusikaltimų rizika	3	3,1	3,1	2,8	2,9	3	2,8	2,8
H. Lietuvos finansų įstaigų pelningumo sumažėjimas ilgai tebesilaikančių mažų palūkanų normų aplinkoje	2,6	2,5	2,3	2,1	2,3	2,4	2,3	2,6
I. Lietuvos valstybės skolos tvarumo pablogėjimas ir galimas poveikis Lietuvos finansų sistemai								2,6
J. Netvari NT kainų raida ar disbalansai NT rinkoje	2,8	2,9	2,7	2,7	2,9	2,9	2,7	2,5
K. Netvari kredito raida ar disbalansai kredito rinkoje	2,1	2,3	2,3	2,4	2,4	2,4	2,7	2,3
L. Disbalansai Skandinavijos šalyse ir galimas poveikis Lietuvos finansų sistemai	2,5	2,8	2,7	2,5	2,6	2,6	2,6	2,3
M. Europos bankinio sektoriaus problemos ir galimas jų poveikis Lietuvos finansų sistemai	2,4	2,3	2,2	2,4	2,5	2,6	2,5	2,3
N. Geopolitinė įtampa ir jos pasekmės Lietuvos finansų sistemai	2,3	2,5	2,3	2,6	2,2	2,2	2,3	2,2

Pastabos: rizikos svarba vertinama kaip tikimybės ir galimo poveikio įverčių geometrinis vidurkis. Rizikų svarbos vertinimas ir žymėjimas aprašytas 1 lentelės pastabose. Laikotarpio žymėjimas: I – pirmas pusmetis, II – antras pusmetis.

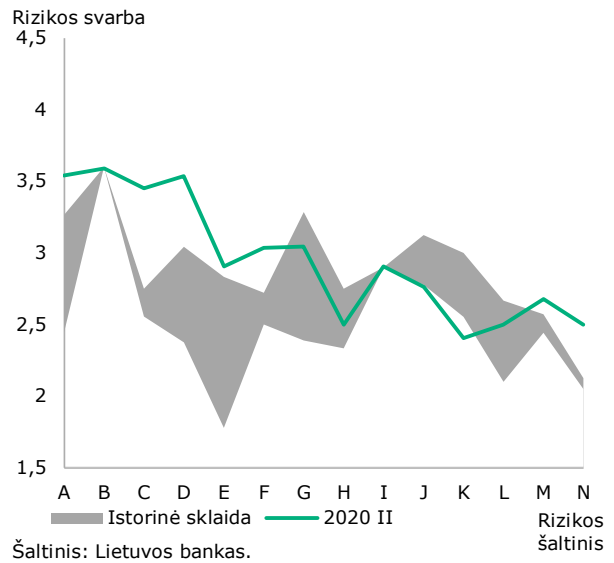
Šaltinis: Lietuvos bankas.

1 pav. Rizikų svarba Lietuvos finansų sistemai pagal finansų įstaigų sektorius

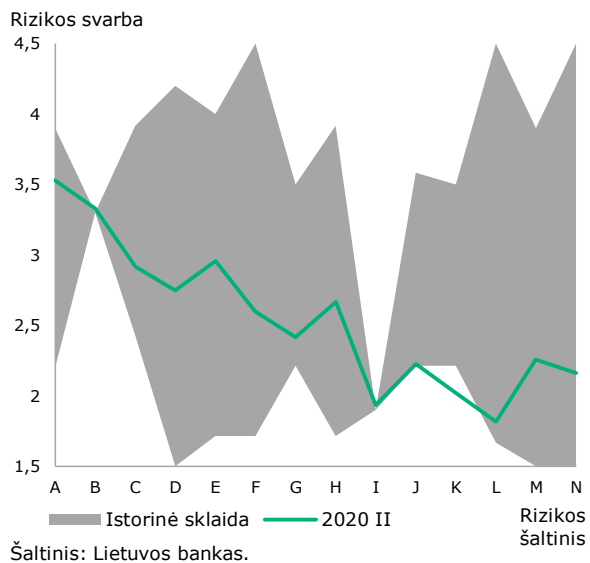
Bankų rizikų svarbos vertinimas

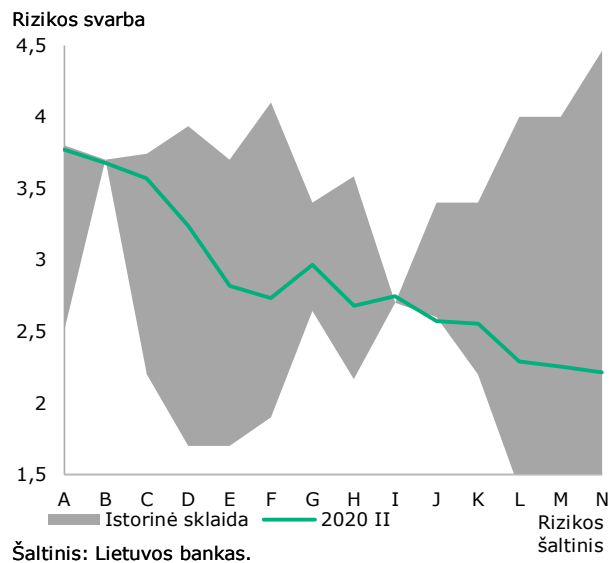
Kredito unijų rizikų svarbos vertinimas

Draudimo įstaigų rizikų svarbos vertinimas

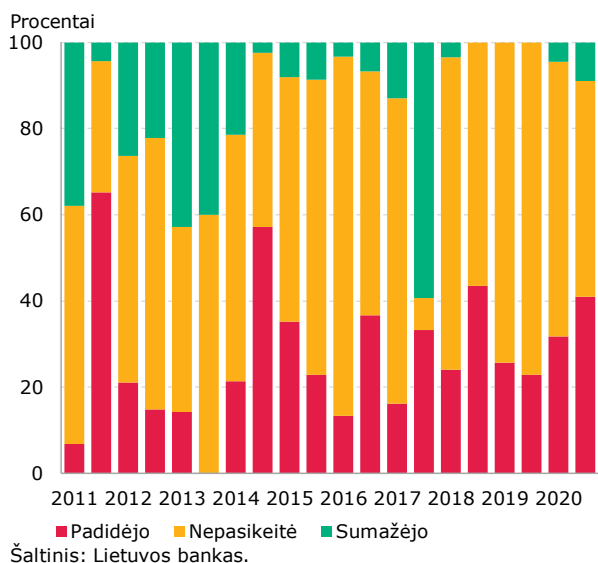
Kitų finansų įstaigų rizikų svarbos vertinimas

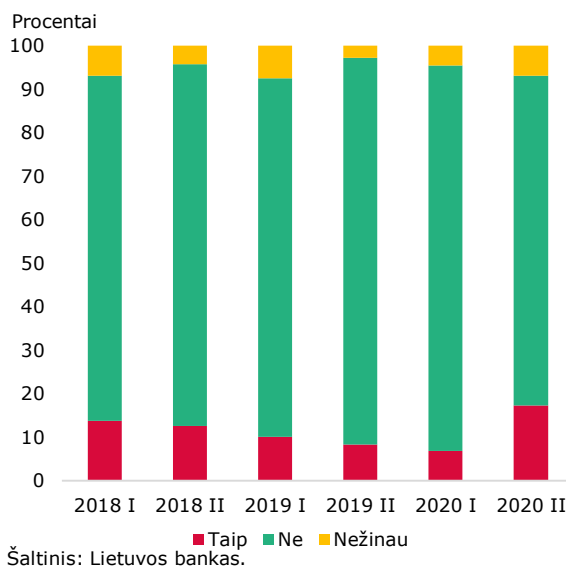
Pastabos: rizikų numeravimas atitinka 2 lentelėje išvardytus rizikos šaltinius; rizikos svarba skaičiuojama kaip rizikos tikimybės ir jos galimo poveikio įverčių geometrinis vidurkis. Žalia linija jungia 2020 m. I pusmečio apklausos rizikos svarbos įverčius pagal atsakiusios finansų įstaigos tipą. Rizikų svarbos lygio vertinimas: 1 – mažas, 2 – mažesnis negu vidutinis, 3 – vidutinis, 4 – didesnis negu vidutinis, 5 – didelis. Pilka spalva žymima sklaida tarp žemiausios ir aukščiausios rizikos svarbos vertės tarp atsakiusių to tipo finansų įstaigų rizikų apklausose nuo 2016 m. I pusmečio iki 2020 m. I pusmečio.

Šaltinis: Lietuvos bankas.

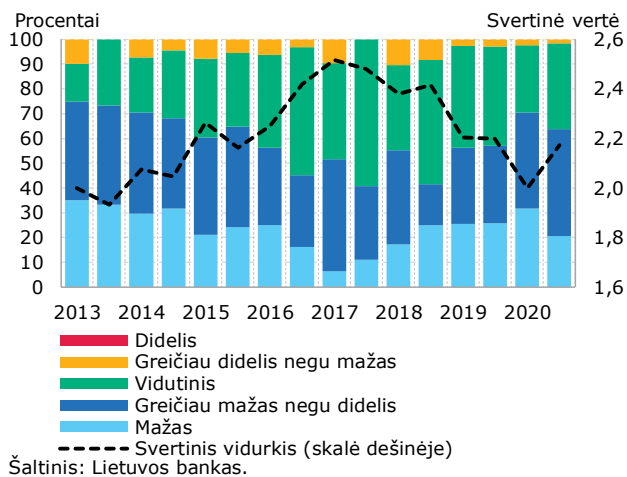
2 pav. Tikimybės, kad artimiausiu metu įvyks didelį poveikį Lietuvos finansų sistemai turintis įvykis, pokytis per praėjusius 6 mėn.

3 pav. Finansų įstaigų, patyrusių kibernetinių atakų, dalies kaita

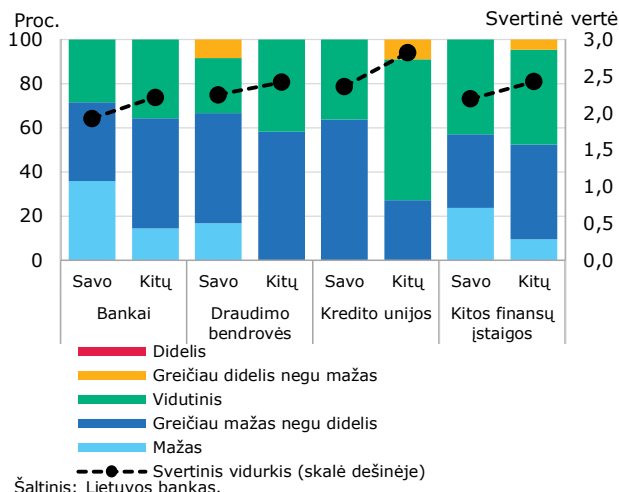

4 pav. Finansų įstaigų norimos prisiimti rizikos lygio (apklausos atlikimo metu) kaita, vertinant savo įstaigą

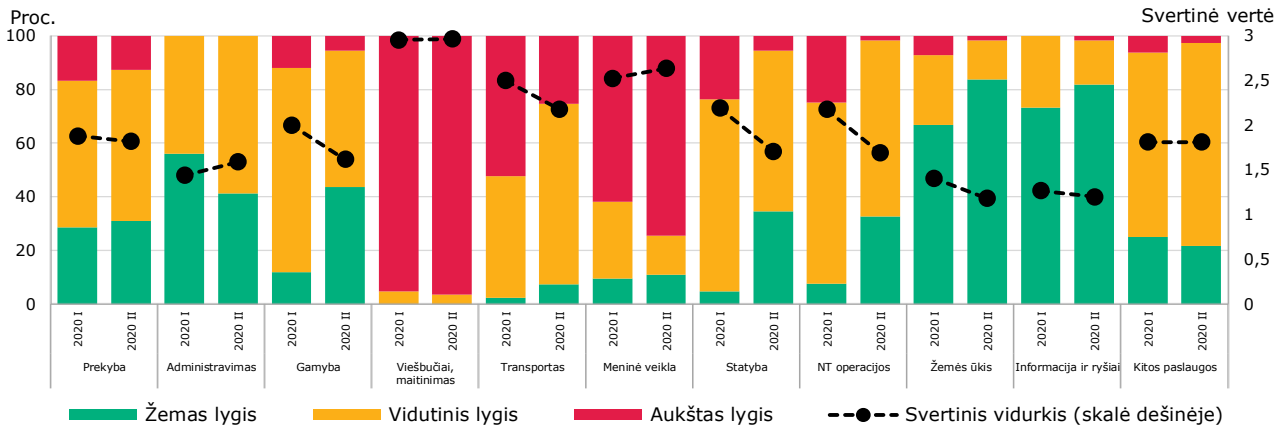
Pastaba: svertinis vidurkis apskaičiuojamas polinkiui prisiimti riziką suteikiant skaitines reikšmes nuo 1 iki 5 (kur 1 atitinka mažą, o 5 – didelį polinkį prisiimti riziką) ir jas pasveriant pagal pasirinkusiųjų kiekvieną atsakymo variantą dalį.

5 pav. Finansų įstaigų norimos prisiimti rizikos lygis (apklausos atlikimo metu), vertinant savo ir kitas įstaigas

Pastaba: svertinis vidurkis apskaičiuojamas polinkiui prisiimti riziką suteikiant skaitines reikšmes nuo 1 iki 5 (kur 1 atitinka mažą, o 5 – didelį polinkį prisiimti riziką) ir jas pasveriant pagal pasirinkusiųjų kiekvieną

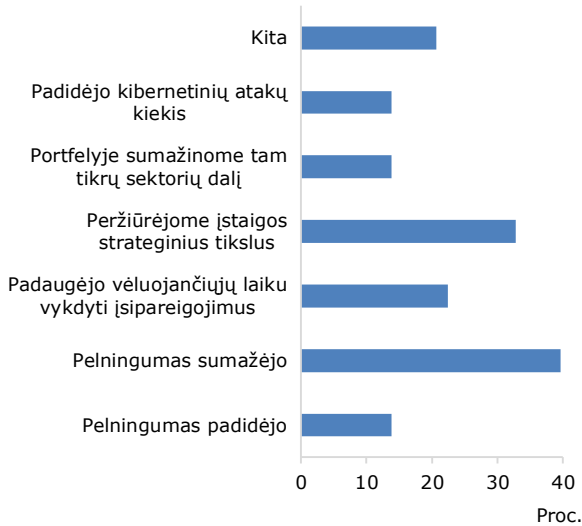
6 pav. Įmonių bankroto rizikos pagal sektorius kaita

Šaltinis: Lietuvos bankas.

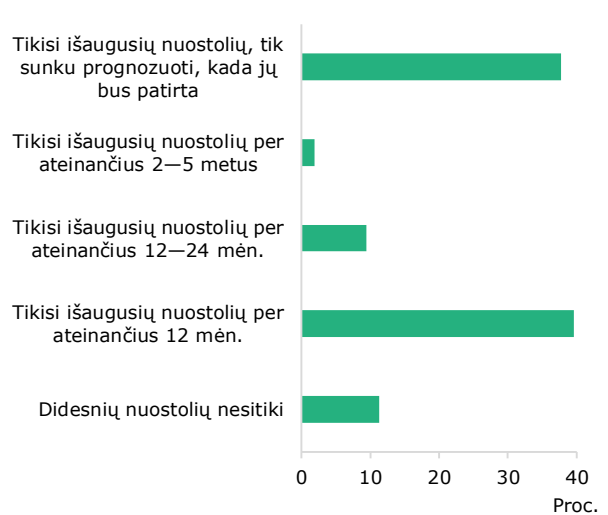
Pastaba: svertinis vidurkis apskaičiuojamas sektoriaus bankroto rizikai suteikiant skaitines reikšmes nuo 1 iki 3 (kur 1 atitinka mažą, o 3 – didelę bankrotų riziką) ir jas pasveriant pagal pasirinkusiųjų kiekvieną atsakymo variantą dalį.

7 pav. Nurodytą COVID-19 pandemijos poveikį jaučiančių finansų įstaigų dalis (galimi keli atsakymai)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

8 pav. Finansų įstaigų lūkesčiai dėl padidėjusių nuostolių ateityje dėl išaugusio įmonių nemokumo

Šaltinis: Lietuvos bankas.